

Memorandum

Natuurpunt Bertem

Gemeenteraadsverkiezing 2024

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding	3
Robuust natuurnetwerk	3
Bertemboscomplex.....	3
Koeheide	3
Holle wegen.....	4
Brabantse wouden	5
Natuureducatie	5
Meer natuur in openbare ruimte en tuinen	6
Ecologische landbouw	6
Koeheide als 'common'	7
Voordelen	7
Aankoopbeleid	7
Samenwerkingsovereenkomst	8

Samenvatting

Bertem is een plattelandsgemeente met meer dan 80% open ruimte. Deze moeten we vrijwaren. Maar de ambitie kan nog verder gaan: Bertem als een voorbeeldgemeente uitbouwen waar natuur en landbouw samengaan, waar het aangenaam wonen en leven is.

Hiertoe formuleert Natuurpunt doelstellingen die ze graag in samenwerking met andere organisaties van de gemeente en in samenspraak met het gemeentebestuur wenst te realiseren.

De ontwikkeling van een **robuust natuurnetwerk** vormt hier de basis. Bertem beschikt over sterke troeven: het Bertemboscomplex en de aansluitende Koeheide zijn exemplarisch maar ook de holle wegen, die ontstaan zijn door een eeuwenlange wisselwerking tussen mens en natuur, behoren tot het natuurlijk erfgoed van onze gemeente.

Natuurpunt Bertem beschermt en versterkt deze gebieden door de ecologische voorwaarden te realiseren om soorten terug te halen en alzo de biodiversiteit te stimuleren. Tegelijk wensen we de attractiviteit van het gebied voor de bezoeker te verhogen.

Een bijkomende troef is dat Bertem één van de 12 gemeenten is, die tezamen het **Nationaal Park Brabantse Wouden** vormen. Het wordt steeds duidelijker dat natuur niet alleen versterkt dient te worden binnen natuurgebieden, maar ook daarbuiten. Het plan bevat zowel een uitgetekend toekomstbeeld op lange termijn, als een concreet actieplan op korte termijn, in een gebalanceerde verhouding. Natuurpunt suggereert om Bertem te ontwikkelen als Noordpoort van het gebied.

Ook de burgers van de gemeente betrekken we graag. **Natuureducatie** is een belangrijke pijler van Natuurpunt: ontmoeting, vorming en co-creatieve trajecten over natuur, klimaat en milieu, duurzame ontwikkeling en stilte. Met onze werking beogen we het draagvlak voor natuur en milieu in Bertem te vergroten. We blijven rekenen op de ondersteuning van de gemeente op vlak van communicatie en accommodatie en rekenen in de toekomst ook op logistieke ondersteuning.

Maar er is meer! Ook **openbare ruimte en tuinen** kunnen een belangrijke bijdrage leveren als 'stepping stones'. We rekenen op een positieve stimulans van het gemeentebestuur om inheemse planten en bomen te promoten, het ecologisch bermbeheer te versterken, passagemogelijkheden voor dieren te voorzien, de burgers te enthousiasmeren voor natuurlijke tuinen en te ontharden.

Naast de klassieke landbouw, voornamelijk gesitueerd op de plateau's, die sterk is gemechaniseerd en geautomatiseerd, bestaat er ook een meer **ecologisch gerichte landbouw**. Deze landbouw wil nadrukkelijk rekening houden met milieueffecten en dierenwelzijn.

We streven ernaar om terug aan te sluiten bij de oorspronkelijke functie van de **Koeheide** zoals het gedurende honderden jaren heeft gefunctioneerd: gronden die ter beschikking werden gesteld (gemene gronden = common) aan de lokale bevolking. Het traject wordt uitgewerkt in samenwerking met boeren.

Beschermde natuurgebieden vormen veilige havens voor dier- en plantensoorten en versterken de biodiversiteit van Bertem. De **aankoop en inrichting van natuurgebieden** is de beste garantie om bedreigde natuur te beschermen. Voor de verwerving van gronden vraagt Natuurpunt Bertem aan de gemeente om samen een structurele financiële ondersteuning uit te werken.

Tot slot streven wij ernaar met het gemeentebestuur – als partners – een **samenwerkings-overeenkomst** op te stellen om de vermelde initiatieven in samenspraak uit te werken en deze financieel en logistiek te ondersteunen. Als vrijwilligersorganisatie engageren wij ons om deze initiatieven in de praktijk uit te rollen. Ook het gemeentebestuur kan bijkomende elementen aanbrengen, die kunnen opgenomen worden in deze overeenkomst.

Inleiding

Natuur is belangrijk voor de mens. Meer natuur en biodiversiteit maken onze gemeente aantrekkelijk en gezonder. Een sterke natuur levert vele diensten: bufferen van water, verminderen van hitte effecten, leveren van voedsel en hout, zuiveren van de lucht, ruimte om te wandelen en te fietsen.

Bertem is een plattelandsgemeente, met meer dan 80% open ruimte. Dit is een ongekennde rijkdom. Vorige gemeentebesturen hebben deze open ruimte – via inbreiding – grotendeels gevrijwaard. Deze open ruimte moet bestendig blijven.

Bertem heeft alles om een voorbeeldgemeente te worden waar robuuste natuur, duurzame landbouw, aangenaam wonen en moderne infrastructuur hand in hand gaan. Maar zover zijn we nog niet.

Natuurpunt Bertem formuleert ambitieuze doelstellingen, neemt zijn verantwoordelijkheid om deze te realiseren, wilt graag de brug slaan met landbouw en gaat op zoek naar een intensere samenwerking met het volgende gemeentebestuur.

Robuust natuurnetwerk

Bertemboscomplex

Het Bertemboscomplex is een sterkhouders voor de gemeente. Als relict van het grote Kolenwoud beschikt Bertem over een authentiek bos met een sterke geschiedenis als middelbos (combinatie rondhout en hakhout). Het bos staat onder beheer van Agentschap Natuur en Bos (ANB).

Wat is nodig?

- We vragen de gemeente om bij ANB een striktere toegangsbeheer van het gedeelte bosreservaat af te dwingen: wandelen en fietsen enkel toelaten op de hoofdwegen. De kleinere wegen bij voorkeur duidelijk afsluiten om versnippering en verstoring tegen te gaan en enkel gegidste wandelingen toelaten.

Koeheide

De Koeheide is een uniek natuurgebied, dat aansluit op het Bertemboscomplex. De combinatie van historische duinen (tertiair zand), door wind aangevoerde leembedekking, droge valleien, holle wegen gekoppeld aan een sterk menselijke invloed (gebruik als gemene gronden) heeft geleid tot een gevarieerd topografisch landschap met tal van kleine landschapselementen (KLE's) waar gewandeld en gefietst kan worden.

De combinatie van al deze elementen, heeft geleid tot een bocagelandschap (halfopen landschap met kleine onregelmatige percelen afgeschermd door heggen en houtwallen) met zeer hoge natuurwaarde: een breed gamma van zeldzame fauna en flora vindt er onderdak. Het gebied is dan ook erkend als natuurgebied.

Voor dit gebied is een beheerplan opgesteld, dat door vrijwilligers van Natuurpunt Bertem wordt uitgevoerd en dat bestaat uit een combinatie van continue begrazing, stootbegrazing, maaien, bestrijding van exoten, plaatsing en onderhoud van de afrastering, enzovoort met als doel schraal grasland te creëren en de ecologische condities te scheppen om o.a. de hamster, de das, de grauwe klauwier, de grauwe kiekendief... terug aan te trekken.

Natuurpunt Bertem stelt het gebied open voor iedereen, organiseert gegendste wandelingen en organiseert tweejaarlijks de 'Koeheidag'. Weldra worden op een aantal invalswegen info-borden geplaatst voor het publiek.

Er bestaat een *mondelinge* afspraak dat het beheer van de gronden, die in eigendom zijn van de gemeente of OCMW, aan Natuurpunt Bertem worden overgedragen wanneer de pacht wordt beëindigd. Deze mondelinge afspraak is rechtsgeldig.

Het visiegebied Hellegracht is ook een bocagelandschap analoog aan de Koeheide, dat eveneens een beheer vereist.

Wat is nodig?

- Actieve ondersteuning voor het afrasteren van de weilanden en voor de bouw van een shelter om de attractiviteit van het gebied voor bezoekers te verhogen.
- Schriftelijke bevestiging van de mondelinge overeenkomst over de overdracht beheer van de gronden, eigendom gemeente of OCMW.
- In samenspraak met gemeente en landbouw, uitbouw van KLE's – zonder verwerving van natuurgebied – om een corridor tussen Koeheide en Hellegracht te realiseren.

Holle wegen

We zijn fier op de holle wegen van Bertem. Holle wegen zijn KLE's en hebben meerdere functies: migratieroutes voor plant en dier, stilte wandelwegen, schuilplaatsen, toegangswegen tot percelen, verbindingen tussen natuurgebieden.

Holle wegen zijn ontstaan door een eeuwenlange wisselwerking tussen mens en natuur. Ze verbinden het verleden met het heden. Bertem heeft een enorme rijkdom aan holle wegen. Deze moeten we koesteren.

Toch zijn er een aantal bedreigingen:

1. *Functieverlies*: als een holle weg niet meer gebruikt wordt, zal hij uiteindelijk dichtgroeien en verruigen. Bij een aantal holle wegen treedt deze verruiging reeds op.
2. *Verlies van schouder*: deze beschermt de holle weg tegen allerlei invloeden van het omliggende land. Verdwijnt de schouder, dan wordt de berm gevoeliger aan erosie, zoals recent is te merken op een aantal plaatsen.
3. *Meststoffen*: deze hebben een invloed op de lager gelegen holle weg. Ze zorgen voor verrijking van de grond waardoor brandnetel, kleefkruid en zevenblad domineren, wat steeds meer te merken is.
4. *Beheer*: een drastisch beheer – te kort maaien of klepelen – vernietigt planten en kan schade aan de holle wegen toebrengen.

Wat is nodig?

Overleg gemeente/eigenaars gronden palend aan holle wegen:

- Schouders van holle wegen herstellen.
- Uitbouw van een meststof- en pesticidenvrije strook tegen de holle wegen.

Samenwerking gemeenten/Natuurpunt Bertem

- Openhouden van holle wegen.
- Uitwerken van een zacht beheer.

Brabantse wouden

Tussen Brussel, Leuven, Waver en Halle is een nieuw nationaal park geboren. Sinds 13 oktober 2023 vormen Hallerbos, Zoniënwoud, Dijlevallei, voervallei, Heverleebos, Meerdaalwoud en ook *Bertembos* het Nationaal Park Brabantse Wouden.

Natuurpunt Bertem is zeer verheugd dat Bertem één van de 12 gemeenten is, die deel uitmaken van dit Nationaal Park. Ook Natuurpunt Bertem is via Natuurpunt Oost Brabant participierend lid.

Voor de eerste keer wordt binnen Vlaams Brabant een globaal plan ontwikkeld van dergelijke omvang en met zo'n integrale kijk op gebiedsbescherming en -versterking. Het plan bevat zowel een uitgetekend toekomstbeeld op lange termijn, als een concreet actieplan op korte termijn, in een gebalanceerde verhouding.

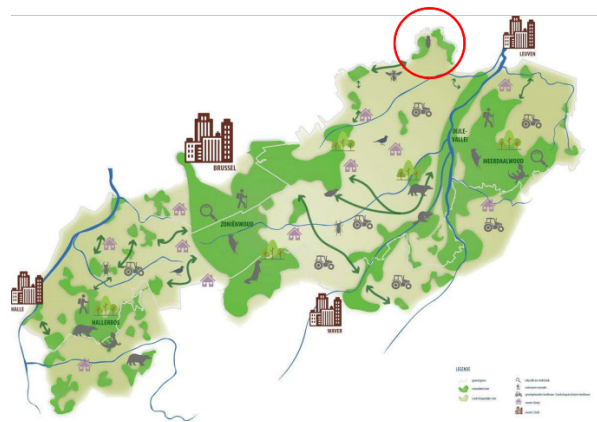
Naast de uitrol van het project, een traject van meerdere jaren waaraan Natuurpunt Bertem actief zal meewerken, kan ook het gemeentebestuur van Bertem een toegevoegde waarde bieden.

Natuurpunt Bertem stelt voor om – gezien de ligging – Bertem als de Noordpoort van het gebied te ontwikkelen. Verschillende elementen zijn reeds aanwezig of zullen in de nabije toekomst gerealiseerd worden: o.a. de verbinding tussen het Gemeentebos en het Eikenbos, zal het Bertemboscomplex als geheel versterken.

Naast Brabantse wouden is Natuurpunt Bertem graag bereid om mee te denken en mee te werken aan het *strategisch project Walden*.

Wat is nodig?

- In samenwerking met het gemeentebestuur, de opportuniteit tot ontwikkeling van de Noordpoort ter hoogte van Bertembos complex, onderzoeken.
- Plaatsing van een landmark Bertembos-Koeheide met uitzicht over het gebied van de Brabantse Wouden.

Natuureducatie

Natuureducatie is een belangrijke pijler van Natuurpunt: ontmoeting, vorming en co-creatieve trajecten over natuur, klimaat en milieu, duurzame ontwikkeling en stilte. Met onze werking beogen we het draagvlak voor natuur en milieu in Bertem te vergroten. Samen met de vrijwillige inzet van geëngageerde burgers gaan we voor een duurzame en sociale samenleving en dragen we actief bij aan gemeenschapsvorming.

Maandelijks organiseren we activiteiten: gegidste wandelingen over de hele gemeente, inrichting van cursussen (in 2023 een Natuurverkennercursus, met grote opkomst zowel van binnen als buiten het dorp), 'Warme Winteravonden' in de korte maanden met eminente sprekers, maandelijkse beheerdagen op de Koeheide, aanwezigheid op gemeentelijke events, jaarlijkse paddenoverzetactie op de Boskee, ...

Wat is nodig?

- Voortzetting van de goede medewerking van de gemeente in de vorm van:
 - Ondersteuning communicatie voor het bekendmaken van activiteiten.
 - Ter beschikking stellen van accommodatie en materiaal voor vergaderingen, cursussen, samenkomsten.
- Logistieke ondersteuning bij de jaarlijkse plaatsing van schermen en ingraven van vangemmers in het kader van de paddenoverzetactie.

Meer natuur in openbare ruimte en tuinen

Natuurgebieden zijn belangrijk in het kader van de biodiversiteit. Maar ook kleinere initiatieven kunnen belangrijke bijdragen leveren als 'stepping stones'. De gemeente en OCMW spelen een belangrijke rol in het natuurbeleid via open tuinen.

Wat is nodig?

- Opteer bij openbaar groen voor inheemse planten en bomen.
- Versterk het ecologisch bermbeheer: hierdoor kunnen bermen bloemrijker en soortenrijker worden.
- Houd bij infrastructuurwerken rekening met passagemogelijkheden voor dieren.
- Voorzie een groennorm bij de ontwikkeling van nieuwe verkavelingen.

Dat kan onrechtstreeks door het informeren en mobiliseren van de burgers:

- Promoot de aanleg van natuurlijke tuinen en creëer zo honderden nieuwe natuurgebiedjes.
- Stimuleer het ophangen van vogelnestkastjes, behuizing voor vleermuizen.
- Roep de bewoners op om te ontharden en alzo de infiltratie van water te verhogen (tegelwippen).

Ecologische landbouw

Bertem is een landbouwgemeente. Er kunnen 2 types landbouw onderscheiden worden (er bestaan meerdere tussenvormen):

- Landbouw die produceert voor de wereldmarkt.
- Landbouw die produceert voor de lokale markt.

Het eerste type landbouw vindt in Bertem plaats op de plateau's: de beste landbouwgronden van België. Deze landbouw is sterk gemechaniseerd en geautomatiseerd, om te kunnen produceren aan wereldprijzen. Grootschaligheid is vereist, naast hoge input om de opbrengst te maximaliseren. Het is de opdracht voor deze vorm van landbouw, om zich in de volgende jaren te verduurzamen.

Daarnaast bestaat er de landbouw die produceert voor de lokale markt. Deze landbouw wil uitdrukkelijk rekening houden met milieueffecten en dierenwelzijn. Er worden geen chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest gebruikt. Dieren krijgen meer ruimte en kunnen hun natuurlijk gedrag vertonen. Maximale opbrengst is niet het adagio, wel de ecologische productie van kwaliteitsproducten die rechtstreeks (korte keten) aan de consument worden vermarkt en tegelijk voor de producent een inkomen oplevert. Deze vorm van landbouw bestaat slechts zeer beperkt in Bertem.

Natuurpunt Bertem is overtuigd dat deze landbouw hier thuis hoort en dat natuurbehoud en –beheer perfect kan samengaan met dit type landbouw.

Koeheide als 'common'

We streven ernaar om - via een gericht beheer van de Koeheide - terug aan te sluiten bij de oorspronkelijke functie van het gebied zoals het gedurende honderden jaren heeft gefunctioneerd: gronden die ter beschikking werden gesteld (gemene gronden = common) aan de lokale bevolking.

In eerste instantie wordt het traject uitgewerkt in samenwerking met boeren. Ook andere organisaties kunnen betrokken worden: Regionale Landschappen, gemeente, lokale gemeenschap, kennisinstellingen, Vlaamse agentschappen ...

Voordelen

Door lokaal de korte keten uit te bouwen, wordt landbouw letterlijk maar ook figuurlijk (terug) bij de inwoners van Bertem en omstreken gebracht. We opteren voor kwaliteit in de brede betekenis eerder dan voor kwantiteit. Deze lokale landbouw zal ter beschikking zijn van iedereen.

Er bestaan subsidies voor boeren die dit soort van landbouw wensen uit te bouwen als ondersteuning voor het beheer van waardevolle habitats. In dit kader wordt ook verwezen naar Vlaamse landmaatschappij (VLM) voor ondersteuning van investeringen en deskundige begeleiding.

Wat is nodig?

- Het concept zal nog verder uitgewerkt worden. Natuurpunt Bertem vraagt de ondersteuning van de gemeente om bepaalde werkingskosten te financieren.
- Bij het betrekken van organisaties op Vlaams niveau, rekent Natuurpunt Bertem op de introductie en ondersteuning van de gemeente.

Aankoopbeleid

Beschermde natuurgebieden vormen veilige havens voor dier- en plantensoorten en versterken de biodiversiteit van Bertem. De aankoop en inrichting van natuurgebieden is de beste garantie om bedreigde natuur te beschermen.

Natuurpunt Bertem beheert momenteel +/- 20 ha op de Koeheide en voert een actief beleid om meer natuur te beschermen, te beheren en toegankelijk te maken voor het publiek.

Wanneer de gelegenheid zich voordoet, kunnen nieuwe terreinen worden aangekocht. Natuurpunt kan middelen van het Vlaams niveau, met gemeentelijke steun, samen brengen. Natuurpunt beschikt over heel wat expertise en vrijwilligerskracht om de doelstelling (aankoop, beheer en bescherming) kostenefficiënt te realiseren. Bovendien levert het de garantie op dat de nieuwe gebieden openstaan voor iedereen.

In verschillende gemeenten wordt de aankoop van natuurterreinen via natuurverenigingen ondersteund met subsidies van de gemeente.

Wat is nodig?

- Voor de verwerving van gronden vraagt Natuurpunt Bertem aan de gemeente om samen een structurele financiële ondersteuning uit te werken.

Samenwerkingsovereenkomst

Uit bovenstaande mag duidelijk zijn dat Natuurpunt Bertem naar samenwerking zoekt, als mogelijkheid om het draagvlak voor natuur te vergroten, inwoners actief te betrekken en financiële middelen om natuur op het terrein effectief te versterken. Samenwerking wordt na overleg steeds afgestemd op de verwachtingen van onze partners.

Kort overzicht van de ambities van Natuurpunt Bertem in de volgende legislatuur:

- Versterking van Koeheide als bocagelandschap, wetenschappelijk onderbouwd
- Overdracht van beheer gronden Koeheide, na beëindigen van de pacht
- Het visiegebied Hellegracht tot ontwikkeling brengen
- Openstellen van de gebieden door Natuurpunt Bertem
- Het beheer van de holle wegen verbeteren
- Bertembos-Koeheide ontwikkelen als Noordpoort van de Brabantse Wouden
- Natuureducatie ondersteunen
- Koeheide uitbouwen als 'common' voor ecologische landbouw
- Samenwerkingen uitwerken met alle spelers van het dorp
- Aankoop van natuurgebieden

Wij streven ernaar met de gemeente – als partners – een samenwerkingsovereenkomst op te stellen om de vermelde initiatieven in samenspraak uit te werken en deze financieel en logistiek te ondersteunen. Als vrijwilligersorganisatie engageren wij ons om deze initiatieven in de praktijk uit te rollen.

Ook het gemeentebestuur kan bijkomende elementen aanbrengen, die kunnen opgenomen worden in deze overeenkomst.

Daarnaast hebben we als Natuurpunt heel wat expertise die we graag ter beschikking stellen.